

گزارشی از سمینار انشا

این درس بود. البته اگر برنامه این کلاس به طور جدی پابرجا می ماند و به تصرف دیگر درسها در نمی آمد، می توانستیم بگوییم که کلاس انشا داشتیم. اما، آیا واقعاً درس انشا هم داشتیم؟

در این کلاس، عموماً یک یا دو موضوع بسیار تکراری یا بسیار فلسفی داده می شد و از ذهنهای خالی بچه ها تقاضا می شد که قلم فرسایی کنند. به دنبال آن چانه زدن بچه ها شروع می شد که یک صفحه باشد یا ۱۰ خط. همین یک صفحه هم عمدتاً با مقدمه ها و مؤخره های کلیشه ای از پیش تعیین شده ای پر می شد و در وسط آن یکی - دو سطر درباره موضوع داده شده نوشته می شد. این مشکل از دوران ابتدایی آغاز می شده و در کمال حیرت در دانشگاه تحت عنوان تحقیق و مقاله مسأله خود را حل نشده ادامه می دهد. اما آیا تا کنون چه تلاش منسجمی برای بالودن گرد فراموشی از این درس شده است؟ مگر نمی گوییم درس انشا مادر همه درسهاست؟

نوشته مینویسی

— همین الآن شروع کنید.
— اجازه! چند خط باشد؟
— اجازه! یک صفحه باشد کافی؟
— سعی کنید ۱۰ خط کمتر نباشد. یادتان باشد مقدمه و نتیجه گیری هم داشته باشد.
با این کلیشه معروف کلاس انشا، بیشتر ما نه تنها یاد دوران مدرسه خودمان می افتیم، بلکه به یاد این کلاس بچه هایمان نیز می افتیم. مثل این که بعد از این همه سال مشکلات پدر و مادرها با فرزندانشان چندان تفاوتی نکرده است. یکی از این مشکلات درس ساده انگاشته و فراموش شده انشا است. هر یک از ما اگر برگشتی به دوران مدرسه مان داشته باشیم، یک خاطره برجسته از این کلاس را به خاطر می آوریم. آن هم آه و ناله بیشتر بچه ها در

اولین سمینار آموزش انشا

— بچه ها سلام. برای انشای این هفته دو موضوع می دهیم. هر کدام که دوست داشتید بنویسید. موضوع اول: خوشبختی چیست؟ موضوع دوم: علم بهتر است یا ثروت.

معلم شیخ توسی در نیشابور برگزار شد. هدف از آن بررسی علل و عوامل مشکلات انشانویسی دانش‌آموزان و از فراموشی در آوردن این برنامه آموزشی بسیار مهم بود. دبیرخانه سمینار با ارسال طرح و برنامه خود به مراکز مختلف فرهنگی و ادبیات کودکان، کلیه دست اندرکاران را به شرکت در این سمینار دعوت می‌کرد.

موضوعهای مورد نظر در چند موضوع فرعی تقسیم‌بندی شده بود:

- اهداف آموزش انشا در دوره ابتدایی
- شیوه‌های آموزش انشا در دوره ابتدایی
- راههای ایجاد انگیزه نوشتن در کودکان
- معیارها و شیوه‌های ارزشیابی انشا
- تناسب موضوعهای انشا با مراحل رشد هنی کودکان
- نقش کتابخانه‌های آموزشی در تقویت نوشتن
- اهمیت آموزش انشا
- مراحل عملی انشانویسی
- ارتباط و موقعیت درس انشا
- تأثیرات رسانه‌های گروهی و محیط اجتماعی در نوشتن.
- نقش گروه‌های قصه‌گویی، شعرخوانی، خاطره‌نویسی، مقاله‌خوانی، روزنامه‌نگاری در آموزش انشا.
- بررسی دیدگاه‌های دانش‌آموزان درباره درس انشا.

ادبیات کودکان و نوشتن.

کتابشناسی توصیفی آیین نگارش و انشا. سپس از میان مقالات رسیده به دبیرخانه ۱ مقاله تصویب شده برای ارائه معرفی شدند.

سمینار در ساعت ۹ صبح پنجشنبه ۳۰ دیبهشت با سخنان آقای تقی‌بی، مسؤول مرکز تربیت معلم شیخ توسی آغاز شد. سپس ی فیروزآبادی رئیس آموزش و پرورش

نیشابور، سخنران بعدی بودند که در آن بر تقویت دیدن، شنیدن، دقت، و تفکر دانش‌آموزان تأکید خاصی داشتند. به دنبال آن با رسیدن پیام کتبی آقای دکتر غلامعلی حدّاد عادل، معاون پژوهشی وزارت آموزش و پرورش، این پیام برای حاضران قرائت شد. در این پیام آمده است:

«با تأسف بسیار باید گفت درس انشا درس فراموش شده‌ای است. اما توجه به این نکته لازم است که درس انشا به منزله کانونی است که سایر درسها و مهارتهای مربوطه به زبان و ادبیات مانند اشعه نور در آنجا جمع و متمرکز می‌شود. میان قدرت بیان و نویسندگی از یک سو و قدرت تفکر رابطه‌ای بس مهم وجود دارد. انشا پیش از آن که عرصه تجلی خیال و تخیل باشد، میدان ظهور تفکر و تعقل است. میان فن بیان و سخنوری و درس انشا رابطه‌ای هست که لازم است به بیان شفاهی نیز همپا و همراه نوشتن تأکید شود».

سپس ۱۵ سخنران سمینار در چهار برنامه زمانبندی شده در طول روزهای پنجشنبه و جمعه به ارائه مقالاتشان پرداختند. تمام سخنرانان و موضوع سخنرانیها به ترتیب ارائه عبارت بودند از:

آقای علی رؤوف، استاد دانشگاه و نویسنده: پرورش استعدادهای نویسندگی در درس انشا.

خانم نوشین موسوی، لیسانس کتابداری و علوم اطلاع‌رسانی، مترجم و نویسنده: نقش کتابخانه‌های آموزشی در کودکان و تقویت نوشتن آنها.

آقای غلامرضا فدایی عراقی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران، نماینده یونسکو در کمیته اطلاع‌رسانی: راههای ایجاد انگیزه نوشتن در کودکان.

آقای عباس ضیایی، مدرس مرکز تربیت معلم: انشا در دبستان.

آقای ناصر یوسفی، روانشناس و نویسنده آثار کودکان: چرا بچه‌ها نمی‌نویسند؟ خانم نوش‌آفرین انصاری (محقق)، استاد دانشگاه تهران و نویسنده: خواندن و نوشتن. آقای بابا همایونفر، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی سبزوار: ایجاد انگیزه نوشتن در کودکان.

خانم مریم طیبی، مدرس مرکز تربیت معلم: ضرورت آشنایی با زبان‌شناسی.

خانم ثریا قزل ایاغ، استاد دانشگاه تهران، نویسنده و مترجم: کاربرد قصه‌گویی و نمایش خلاق در تقویت انشا.

آقای دکتر حسینعلی یوسفی: شیوه‌های ایجاد انگیزه نوشتن در کودکان.

آقای ذوالفقار رهنما خرمی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی و مدرس مراکز تربیت معلم سبزوار: آموزش قوای حسی و تواناییهای نگارش.

آقای دکتر عباس حرّی، دکتری علوم اطلاع‌رسانی، استاد دانشگاه تهران، محقق، نویسنده: آموزش انشا.

آقای حسن شکوهیان، مدرس مراکز تربیت معلم نیشابور و یکی از مسؤولان این سمینار: مراحل آموزش نگارش.

خانم منصوره داعی، دبیر دبیرستان، عضو و سرپرست گروه‌های بررسی شورای کتاب کودک، متخصص ادبیات کودکان: ارتباط و موقعیت درس انشا در دروس ادبی.

آقای حسین زرافشان، مدیر مدرسه: بررسی وضعیت مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان.

موضوع این سخنرانیها به مسایل عمده‌ای اشاره داشت که از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

یکی از هدفهای آموزش و پرورش دستیابی به چهار رکن اساسی خوب گوش دادن، خوب نگاه کردن، خوب سخن گفتن، و خوب نوشتن

است. که این چهار رکن در درس انشا به تمامی به کار گرفته می‌شود. لذا، انشا نه تنها در پیمانه‌ای است به روی خوب اندیشیدن، تحلیل کردن، تعمق و تفکر داشتن، بلکه این رفتارها می‌تواند تبدیل به مهارت‌های خاص خود یعنی نوشتن شود. لذا انشانویس یعنی بیان خود. لازمه این بیان وجود محیط‌های آرام و پراز اعتماد و اطمینان است. معلم باید این بیان را با جذبه و شوق وسعت ببخشد و همه را در نوشتن یاری دهد. دانش‌آموزان بیاموزند به گونه‌ای بنویسند که تفکرشان به درستی دریافت شود و در عین حال قدرت خلاقه آنها از تقلید به سوی تفکر پیش رود. اما واقعا چرا بچه‌ها نمی‌نویسند؟ چرا شوق نوشتن ندارند؟

این یکی از موضوعهای حساس مطرح شده در سمینار بود. شاید علت عمده آن این باشد که بچه‌ها از نوشتن آنچه که در قلب و ذهنشان می‌گذرد و اهمه دارند. و اهمه‌ای که از سوی بزرگ‌ترها و اعمال سلیقه آنها سرچشمه گرفته است. والدین و مربیان با تفکر قبیعی خود این امکان را از بچه‌ها می‌گیرند و این روند به صورت یک دور و تسلسل از کودکی به بزرگسالی پی‌درپی تکرار می‌شود.

خواندن و نوشتن قبل از مدرسه در خانواده به کودکان باید آموزش داده شود. چند درصد از کودکان ما هر شب در دست والدین خود لااقل برای دقایقی کوتاه متن نوشته شده‌ای برای مطالعه به صورت کتاب، نشریه، و موارد مشابه می‌بینند؟

لازمه نوشتن و خواندن و خلق اثر هنری نیز آزادی است و عادت مطالعه توشه‌ای برای همه عمر است. این خواندن و ایجاد عادت در سایه در اختیار داشتن مجموعه خوبی از ادبیات کودکان و نوجوانان، مشارکت فعال در نظام برای کتابهای کودکان، و استفاده مستمر از خدمات کتابداری به دست می‌آید. کتابخانه‌های آموزشی‌گامی به شکل کتابخانه

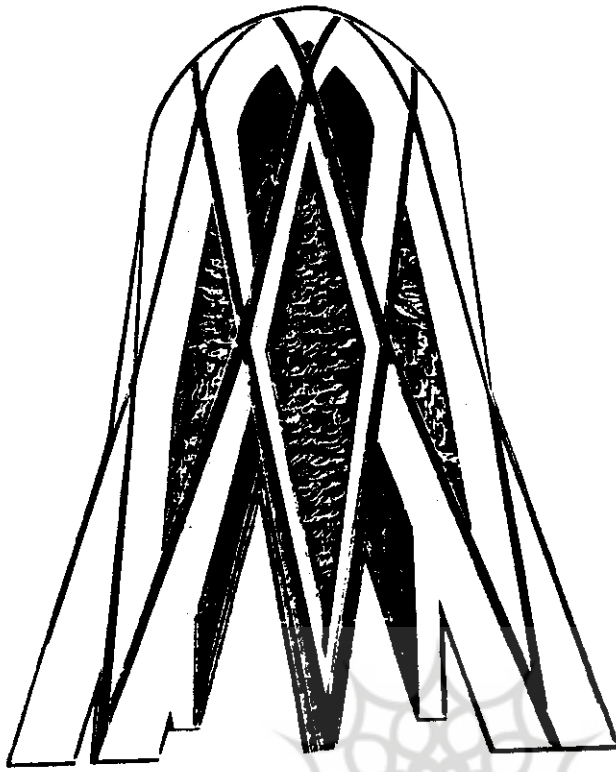
مرکزی و کلاسی پایه اصلی و اساسی و واقعی اصلاح داخل مدرسه و دستگاه حرارت مرکزی و روح مدرسه است. کتابخانه‌های مدارس آزمایشگاه فسرگیری دروس است. لذا، لازم است در مدارس کتابخانه‌های مجهز و پویا و زنده‌ای پیش‌بینی شود. برنامه‌ریزی آموزشی هماهنگی میان برنامه‌های درسی و مجموعه کتابهای غیردرسی و هماهنگی میان کسادر آموزشی و کتابخانه تنظیم شود. ساعت مشخصی از برنامه هفتگی مدارس برای مطالعه اختصاص داده شود. همچنین با توجه به این که زبان علاوه بر این که وسیله برقراری ارتباط است، دیگر فعالیت‌های عالی ذهن را نیز تنظیم می‌کند. لذا، کودکان برای نوشتن خلاق نیازمند برنامه‌ریزی گام به گام برای دستیابی به تفکر خلاق، گنجینه لغوی کافی، و قدرت تجزیه و تحلیل هستند. در این میان تکراری بودن موضوعها یکی از علت‌های بی‌معنا شدن انشا برای دانش‌آموزان بوده است و مشکلات دیگری از جمله خالی بودن ذهن آنها از مطالعه و تفکر، حجم سنگین کتابهای درسی، تراکم جمعیت در کلاسها، نبودن محیط آرامش و اعتماد و ارتباط صمیمی بر دشواریها و بی‌زاری بیشتر از این درس می‌افزاید.

چهار اصل در نوشتن و انتقال دانش بشری به دیگران وجود دارد که عبارتند از لیریز شدن، سرریز شدن، بجا بودن، و برانگیزاننده بودن. حال ذهنهایی که گرسنگی ممتد دارند چگونه این مشکل را حل خواهند کرد. در حالی که دانش‌آموزان اولین اصل را نیز نیاموخته‌اند؟ در نتیجه ذهن، عاجز از تفکر و نوشتن شده و محیط کلاس، ملال‌آور و خسته کننده می‌شود. حال اگر هر جلسه را با جمله‌ای زیبا و پر بار، با گفتن یک قصه، طرح یک موضوع تازه اجتماعی، و از همه مهم‌تر خواندن کتاب، و سپس بحث درباره آن و موضوعهای وابسته آغاز نماییم، این فضا تغییر نمی‌کند؟

کلاس باید وادار به تفکر و دقت شود. لیریزی را معلم و کتابدار کلاس آغاز می‌کند. فضا و روندکار سرریزی را در ادامه پیش می‌آورد و به دنبال آن میل طبیعی دانش‌آموزان برای یکی شدن با موضوعهای مورد بحث برانگیخته می‌شود و تماخکهای دقت و توجه با لرزه در می‌آیند و حروف و کلمات بر روی کاغذ سرریز می‌شود. در این صورت چنانچه درصد از دانش‌آموزان دچار بی‌میلی نسبت به این کلاس شده و در نوشتن دچار مشکل خواهند شد؟

با توجه به این مشکلات، ضرورت بازنگری به این برنامه آموزشی به طور قوه حس می‌شود. لازم است در موضوعها تنوع داده شود. برنامه‌ریزی منسجم و مرحله‌بند شده‌ای از این درس پیش‌بینی شود. وجو رابطه ارگانیک و سلسله‌مراتبی این برنامه نوع نمره‌گذاری و ارزشیابی این درس مورد توجه مجدد قرار گیرد و از همه مهمتر توجه منفرد به هر دانش‌آموز از خاطر دور نشود در طول این سمینار، از هر سخنرانی، چه کلامی استخراج شده با خط خوش به دیوار نصب می‌شود. این سخنان گاهی دقیق‌تر زرف‌تر به موضوعهای بیان شده را سه می‌شد:

* سمینار انشا مادر همه سمینارهاست

انشا بیان خود است.

کتاب و کتابخانه کودک را فراموش نکنیم. تغییر نظام آموزش یعنی تغییر معلم. هر درس آزمایشگاهی دارد و آزمایشگاه درس ادبیات فارسی و خصوصاً درس انشادر کتابخانه مدرسه است. معلم باید چگونه نوشتن را آموزش دهد نه چه نوشتن را. نوشتن نباید با ترس و تهدید همراه باشد. نوشته باید از سرشت ناب هنری برخوردار باشد.

یکی از شاخه‌های مهم ادبیات نگارش است و چه بسا همه ادبیات است. ادبیات ایران از ادبیات هیچ ملتی ضعیف‌تر نیست.

اگر ما بخواهیم از مرگ زبانمان جلوگیری کنیم، باید ادبیات زنده داشته باشیم.

قلم زبان دوم حالت.

کودکان مقوله‌هایی را می‌آموزند که تجربه کرده‌اند. ادبیات حساسیتهای کودکان را نسبت به زبان بالا می‌برد.

کهنه‌گرایی به معنای دیدگاه سنتی برای ادبیات فارسی مصیبت بود.

نو بودن در چگونگی ترکیب اجزاست.

انشا ابداعی آگاهانه است که چارچوبی منضبط دارد.

والدین باید فرصتهای لازم را برای رشد مراحل کودک فراهم سازند.

اصل قضیه در انشا انتقال حس است. پس اجازه دهیم بچه‌ها به هر زبانی که ممکن است مشان را منتقل کنند.

بعد از سخنرانی‌های میزگردی برشهای سوی شرکت کنندگان که عمدتاً دانشجویان کز تربیت معلم و تنی چند از معلمان، نویسندگان و مترجمان بودند مطرح شده و رد بحث و بررسی قرار گرفت و در پی آن کات زیر به عنوان رؤس به دست آمده از این مینار اعلام شد:

دبیران و معلمان انشا، سیاستگذاران و برنامه‌ریزان و پرورش لازم است در این گونه سمینارها شرکت نمایند.

شیوه ارزیابی انشا به درستی تعیین و ابلاغ شود.

سمینار تداوم یابد.

مقالات چاپ و توزیع و خصوصاً در اختیار مراکز تربیت معلم قرار داده شود.

لیست پیشنهادات ارائه شده در مقالات در پایان این کتاب درج شود.

انجمن انشانویسی در نیشابور تشکیل شود.

در پایان مراسم هدیه یادبودی از آرامگاه خیام به رسم یادگار از سوی مسؤولان سمینار به وسیله آقای فرخ‌آبادی - معاون آموزش و پرورش نیشابور - به سخنرانان اهدا شد.

لازم به ذکر است که کلیه مقالات ارائه شده در سمینار به صورت کتاب مستقلی به زودی منتشر خواهد شد.

در این سمینار فعالیتهای جنبی دیگری نیز صورت پذیرفته بود. در نمایشگاه هنر، آثار گرافیکی آقای حبیب حسن‌ناظر نیشابوری به همراه شعرها و جملاتی از بزرگان ادب به نمایش گذاشته شده بود. بخش نمایشگاه کتاب از طرف گروه بررسی آثار کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک تنظیم شده و کتابها و تشریحاتی که نوشته‌های کودکان و نوجوانان را چاپ می‌کنند، به همراه معرفی فعالیتهای این گروه ارائه شده بود. همچنین شب شعری نیز از سوی انجمنهای سخن نیشابور و ادیب نیشابوری برگزار شد که به این سمینار حال و هوای دیگری بخشید. امید که نهال نورسته اولین سمینار انشادر شهر کوچک نیشابور ریشه‌های خود را در خاک این مرز و بوم پلواند و سایه خود را بر آینده‌سازان این سرزمین بگستراند. زیرا فردا از آن بچه‌هاست.